

A SZŐLŐTERMESZTÉS KOMPLEX GÉPESÍTÉSÉNEK KIALAKULÁSA*

BAKOS ISTVÁN

Mezőgazdasági Gépkeszerleti Intézet, Gödöllő

Elfogultság és túlértékelés vádja nélkül minősíthető korszakalkotónak az a fejlődés, amely az elmúlt évtized során a szőlőtermesztés gépesítésében mutatkozott. Ezen időszak alatt többet fejlődött a gépesítés, mint az elmúlt évszázadok folyamán együttesen, és — nagy valószínűséggel állítható — az eközben felhalmózódott ismeretanyag, kutatási eredmény hosszú távon is éreztetni fogja hatását.

A fejlődés három — kerekített évszámokkal: 1960 előtti, 1960—70 közötti és 1970 utáni — korszakára az alábbi főbb mozzanatok a jellemzők:

Az 50-es évek végéig a hazai szőlőtermesztést a kisüzemi jelleg, a gépesítésnek és közgazdasági szemléletnek szinte teljes hiánya jellemezte. A korszerűsítési törekvésekben az évszázados termesztési hagyományokhoz való szívós ragaszkodás, gépfejlesztésben a kézi munka szolgálai utánzása tűnt természetesnek. Ezen időszakban a gépesítésre alkalmasabb, széles sortávolságú szőlőterületekkel rendelkező országok is csak részleges gépesítési eredményeket tudtak felmutatni.

A 60-as évek elején hazánkban is kezdte éreztetni hatását a természetők kezdeményező, ültetvény alakító készsége. Az évről évre növekvő sortáv „évgyűrű-szerűen” jelezte a telepítés évét és a gépek iránt megnyilvánuló fogadó készség fokozódását. Már az 50-es évek végén folytatott vizsgálatok is jelezték az ún. kis-traktorok kisüzemi jellegét. A széles sorra való hazai áttérés feltételei ebben az időben kezdtek kialakulni, a közepes sortávolságokhoz pedig csak az említett kis-traktorok voltak beszerezhetőek.

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság által életre hívott szakértő csoport a szőlőgépesítés távlati fejlesztésének jegyében, már az 1962—63-as években javaslatot dolgozott ki a 240 cm-es és 360 cm-es sortávolság, a közép- és magasművelésű kordon gyakorlati elterjesztésére. Hasonlóképpen a 40—70 LE teljesítményű traktorok, sőt a szüretelőgépek bevezetését is javasolta. Az ehhez szükséges tudati és tárgyi feltételek kialakulásához kerek egy évtizedre volt szükség. A fejlődés csak menetközben tűnt lassúnak. Most visszatekintve: a megtett út mérföldkövei példátlan ütemű fejlődést tükröznek.

* Korreferátum a Heves megyei Akadémiai Kertészeti Napon. Eger, 1973. június 15.

Az 50-es évek végén gyakorlatilag még minden ültetvény 140 cm alatti sortávolságú volt, ma országos szinten több mint 20%-ban, állami gazdasági szinten kerekén 90%-ban található széles soros szőlő. Ugyanígy a közepes- és magasművelésű kordon közel nulláról 20, illetve 40%-ra emelkedett a fenti időszak alatt. Közben a gazdaságossági szemlélet — legalábbis vállalati szinten — kialakult, megerősödött és éreztetni kezdte hatását.

A komplex fejlesztés eredménye nem is maradt el. A termesztés és gépesítés korszerűsítésének eredményeképp egyetlen évtized alatt a termelékenyesség 150—200 műszak/ha értékről 30—50 műszak/ha-ra, illetve 2—3 kg/h-ról 8—12 kg/h fajlagos értékre változott. A termésátlag gazdaságonként tovább differenciálódott, néhány mintagazdaságban megkétszereződött és meghaladta a 100 q/ha értéket. A gépek ma már nem csak megtűrt, hanem nélkülözhetetlen termelőeszközei a nagyüzemi szőlő ültetvényeinek. Az elmúlt évek alatt szinte minden művelet könnyítésében, gyorsításában fontos szerepet töltek be, ide sorolva a szüretet is. Ugyanis a szüret gépesítése már hazai viszonylatban is tényként könyvelhető el, és ezzel a termesztés komplex gépesítése Magyarországon is a közeljövőben befejeződik, legalábbis az élenjáró szőlőtermesztő gazdaságainkban.

Napjainkban kezdődött a *gépesítés harmadik korszaka*, mely az első korszak útkeresése, a második korszak forradalmi átállása után az agrotechnikai, műszaki és egyéb tudományok optimális szintézisét, az eredmények széles körű elterjesztését és továbbfejlesztését hivatott biztosítani. Míg az első időszakra a gépesítés, a másodikra a természetéstechnika egyoldalú alkalmazkodása volt a jellemző, a továbbiakban a természetési tényezők kölcsönösebb, kiegyensúlyozottabb összehangolása várható kutatásban és gyakorlatban egyaránt. A természetési, betakarítási *műveletek fejlődési irányai* ma inkább csak becsülhetők. Ami viszont bizonyosnak vehető, hogy a fejlesztés következő szakaszában — lévén minden adottsághoz gépi megoldás — már kevésbé a gépesítési, hanem inkább a szőlészeti, ökonómiai szempontok fogják a fejlődési irányt megszabni.

A *sortávolság* kialakításában — az elmúlt évtizedben — szinte kizárólag a gépek szélességi mérete volt az irányadó. Ilyen megfontolásból ma már a 4—4,8 m sortávolság kialakításától sem idegenkednek a gazdaságaink, holott kísérleti tapasztalatok bizonyítják, hogy a szőlőre is érvényes a tenyészterület térbeli kiegyenlítetttségének kedvező volta. Ilyen okokból külföldön a 2,5—3,0 m sortávot tartják optimálisnak, és 20—30% terméstartalomra hivatkoznak a 3,5 m sortávval szemben.

A *művelésmóddal* összefüggésben szinte minden gépi műveletnek a lombtérfogot csökkentése, a „lombfal” keskenyítése kedvez. Mégsem kívánatos, hogy ez a törekvés a tőke biológiai egyensúlya, a termés mennyisége rovására történjék. Ezért bizonyos termőtájakon, bizonyos fajtáknál és bizonyos termésátlag-igényeken felül az egyszerű „síkbeli” nevelési mód mellett a

bonyolultabb „térbeli” tőkeformák is várhatóan mind inkább szerephez jutnak.

A *talaj és domborzat* szerepe a fejlesztési törekvésekben egyrészt a négykerékajtás és kormányzás, másrészt a szintbeállítás igényében mutatkozik meg. Kedvező terepviszonyok között a hagyományos megoldás olcsóbb, kerelettebb; a szőlőtermesztés jellegéből adódik viszont, hogy a jövőben a bonyolultabb, költségesebb kialakítású gépek terjedésével is számolnunk kell.

A *fajta* kérdése tűnik a legkritikusabbnak. A „minőségi” és „tömeg”-bor megkülönböztetése is arra utal, hogy számos fajtára szükségünk lesz akkor is, ha az a jelenlegi „egyszerű” nevelési és szüretelési móddal nem elég hatékonyan termelhető. Az eddigi kutatások arra engednek következtetni, hogy előbb-utóbb minden fajta kielégítő módon lesz géppel szüretelhető, ezért a fajták szelekcióját ennek jegyében lehet eszközölni.

Számítani kell azonban arra, hogy a gyakorlati megvalósulás időbeni alakulása is jelentős hatással lehet egyes fajták előtérbe kerülésének.

Összefoglalva: Magyarország az évszázadok hagyományaiban gyökerező kisüzemi termesztési módjával a gépesítés nehéz problémáival küzdő országok közé tartozott. A műszaki fejlesztés már az 50-es évek végén megkezdődött, de egyik oldalról a megoldhatatlanság érzése, másik oldalról a hagyományos kézi munkának gépekkel történő szolgai utánzása évekig nehezítette a szakértők egységes nyelvezetének, nézetazonosságának kibontakozását.

A szőlészek, gépészek, ökonomusok közös erőfeszítése a 60-as években hozta meg az eredményt. A szőlősorok közé vitt erőgép először az állati — majd emberi energiát is mind jobban felváltotta, sőt a korszerűsítés új lehetőségeit is megteremtette.

A szőlőtermesztésnek és betakarításnak ma már szinte minden egyes műveletére, a termesztési mód számos változatára kialakultak a megfelelő géptípusok. Az elkövetkező időszak feladata, hogy az egyes termőtájak, körzetek adottságaira épülő hatékony és gazdaságos gépláncok, termesztési rendszerek széles körben elterjesztésre kerüljenek.